

ANMELDELSER

Vejledning til Sønderjyllands Historie.

Troels Fink og Johan Hvidtfeldt: Vejledning i Studiet af Sønderjyllands Historie. Skrifter, udgivne af Historisk Samfund for Sønderjylland. Nr. 5. 1944.

Betænker man arten og omfanget af den historiske litteratur, som det omstridte Sønderjyllands skæbne gennem tiderne har fremkaldt, må man beundre det mod, hvormed de to yngre historikere lektor, dr. *Troels Fink* og arkivar *Johan Hvidtfeldt* er gæet til den opgave at give en ræsonnerende oversigt over denne litteratur. Og ikke nok med at ville give en vejledning i det trykte kildestof og de trykte historiske fremstillinger sætter bogen sig tillige det mål at give en redegørelse for det utrykte materiale (arkivstoffet) til landets historie. Af »Vejledningens« 206 sider (+ 8 sider register) omhandler de 72 arkivmaterialet, hvilken del af bogen man vel kan gå ud fra skyldes arkivaren. For hjælp ved udarbejdelsen af nogle af de andre afsnit takker de to forfattere tre navngivne personer, deriblandt Roar Skovmand, for hjælp ved litteraturen om oldtiden.

Som forfatterne i forordet siger, giver »Vejledningen« ikke nogen fuldstændig bibliografi, og med hensyn til en sådan må man søge oplysninger i de almindelig kendte bibliografiske værker: *Bibliotheca Danica*, *Erichsen* og *Krarup*: *Dansk historisk bibliografi* og de årlige oversigter i *Historisk tidsskrift* over den udkommende litteratur. »Vejledningen« lægger dog vægt på at medtage »det væsentligste«, og den knytter ofte en omtale og bedømmelse til de nævnte fremstillinger. Herved adskiller den sig fra en oversigt som den, daværende arkivassistent, senere professor *W. Norvin* i 1915 udsendte for Lolland-Falsters historiske samfund: »Kilder og hjælpemidler til studiet af Lollands og Falsters historie«. *Norvins* oversigt medtager i øvrigt ligesom »Vejledningen« både trykte kilder og bearbejdelser og arkivstoffet.

Forfatterne udtaler i forordet, at formålet er at give en håndsrækning til alle, der har lyst til at beskæftige sig med Sønder-

jyllands fortid. Dette formål opfylder bogen afgjort, og den vidner om forfatterens store indsigt såvel i litteraturen, både den danske og tyske, som i det utrykte arkivmateriale, spredt i mange arkiver og samlinger (Rigsarkivet, landsarkiverne i Abenrå, Viborg og Odense, hærens arkiv, statsarkivet i Kiel o. fl.). Trods de kritiske bemærkninger, der nedenfor vil blive gjorte, må »Vejledningen« sikkert siges at være en meget god og nyttig håndsrækning ved studiet af Sønderjyllands historie, og ved et blik i indholdsfortegnelsen vil man let kunne slå ned på det tidsrum eller emne, som måtte interessere én, og finde frem til den omhandlede litteratur. For tidsrummet 1864—1914 kan således nævnes emnerne paragraf 5, protestpolitikken, brydningstiden og det folkeligt-kulturelle værn. Et afsnit »efter 9. april« viser, at bogen er ført helt op til nutiden.

Hvad vurderingerne af de anførte værker og afhandlinger angår, må man gå ud fra, at en del af disse skyldes de to forfatteres selvstændige indtryk af de pågældende skrifter, medens andre stammer fra fagmænds recensioner af disse. Hvor vurderinger mangler, må man nok stundom antage, at det skyldes ukendskab til det anførte arbejde. Når man f. eks. flere steder ser udgiverarbejder karakteriserede som mangelfulde, men møder udgaven af Slesvigbispens jordebog (s. 69) uden nogen bedømmelse, skal man ikke deraf lade sig forlede til at tro, at denne udgave er fejlfri. At dette ikke er tilfældet, derom vidner rigsarkivets eksemplar af udgaven med nogle af dr. Will. Christensen gjorte rettelser. — En udførlig, selvstændig vurdering fremtræder s. 68 i omtalen af Carsten Petersens bog »Slesvigske præster«. Skønt jeg deler værdsættelsen af Carsten Petersens fremstillingsevne (han fik også i sin tid en af Dansk historisk fællesforenings årbogspræmier), forekommer omtalen dog uforholdsmæssig stor i sammenligning med omtalen af andre værker.

Da »Vejledningen« giver et udvalg af den historiske litteratur, kan det ikke undgås, at der med større eller mindre ret vil blive rejst kritik mod dette udvalg, og da man som regel plejer at værdsætte egne bidrag ret højt, vil man måske særlig hæfte sig ved undladelsen af sådanne (for mit vedkommende f. eks. afhandlinger i Hist. tidsskr. om »Martensen og sprogreskripterne« og »Kongens proklamation til Slesvigerne af 27. august 1849«). Nå, det skal jeg nu ikke dvæle ved eller gå i rette med forfatterne om. Derimod vil jeg mene, at Johanne Skovgaards afhandling om Georg Braun og Henrik Rantzau (i »Festskrift til Johs. C. H. R. Steenstrup« (1915), senere i udvidet form i Nordelbingen XV) burde have været medtaget blandt de s. 22 nævnte afhand-

linger om denne fængslende renessanceskikkelse. Også Bo V:son Lundquists disputats fra 1934: Sverige och den slesvig-holsteinska frågan 1849—50 (anmeldt i Hist. tidsskr. 10. R. III. s. 70 ff.) havde det nok været rimeligt at nævne. I alt væsentligt kan jeg ligeledes slutte mig til den kritik, statsrevisor Vanggaard i en omtale i »Jyllandsposten« (3. okt.) har fremsat i anledning af udeladelsen navnlig af værker om krigen 1864. Hvordan man end vil se på krigshistorie, er det dog umuligt at nægte, at kampene på sønderjydske jord hører med til grænselandets historie.

Fremsællingen i bogen kunde, forekommer det mig, sprogligt have været lidt bedre formet, og bogen skæmmes desuden af en række små og større trykfejl — udover de mange i trykfejlslisten anførte. En del af de ting, unøjagtigheder og fejl (nogle vel trykfejl), der under læsningen er faldet mig ind, skal anføres. S. 17 omtales, at det 1. hefte i Volquart Pauls' afsnit i Geschichte Schleswig-Holsteins bd. III lover godt, men hvorfor ikke nævne også 2. hefte, udkommet i foråret 1943? Bd. III i »Sønderjyllands historie« har på titelbladet årstallene 1660—1805, ikke 1806 (s. 21). S. 21 optræder et afsnit »tiden 1544—1721 som helhed« og s. 26 et »1713—1773«, hvad der i hvert fald ser lidt inkonsekvent ud. For så vidt kan begge årstal 1713 eller 1721 bruges som skel, idet det gottorpske Slesvig 1713 reelt kom under kongens styre, medens den endelige, formelle inkorporation først skete 1721. S. 26 bruges betegnelsen regering og overret i flæng, hvorfor det havde været rimeligt for mindre kyndige at oplyse, at den gottorpske overret tillige virkede som regering. At kalde statsakterne fra inkorporationen 1721 »klodset« affattede, finder jeg ikke korrekt.

S. 116 nævnes værket »Tønder gennem tiderne« I—II (1943—44), men bd. II er dog først udkommet i decbr. 44, adskillige måneder efter »Vejledningen«. S. 133 er det i 1941 udkomne bd. V af »Inkvissionskommissionen af 20. januar 1772« ikke medtaget. Når det s. 142 hedder om de af rigsarkivet udgivne »Vejledende arkivregistraturer« I—V, at de er — det gælder ikke mindst II og III — »i allerhøjeste grad forældet, idet der siden deres udgivelse har fundet meget store omordninger sted«, må man spørge, om det er meningen at betegne det i 1943 i ny udgave udkomne bd. I som forældet, evt. endda »i allerhøjeste grad«? Heller ikke bd. V: »Danmarks kirkebøger« kan betragtes som særlig forældet til trods for, at senere afleveringer af sønderjydske kirkebøger har udfyldt nogle af de huller, der forekommer i registraturen.

S. 151 kaldes »Fonden ad usus publicos« »Fonden ad usos publicos«, s. 163 har I. M. L. Hjort titlen pastor for provst og

generalsuperintendent N. I. E. Nielsen kaldes M. I. E. Nielsen. S. 184 anføres, at Haderslev ældre byarkiv er delt i 27 afdelinger, men s. 185 optræder i hvert fald et nr. XXVIII. At henføre, som det er gjort s. 157, bestyrelseskommissionens og regeringskommissærens arkiver under et kapitel: »De sønderjydske melleminstanser og domstole«, kan ikke anses for korrekt. Regeringskommissæren havde den øverste myndighed og var kun ansvarlig over for kongen.

Trods de anførte kritiske bemærkninger vil jeg imidlertid gerne til slut — ligesom i anmeldelsens begyndelse — betone »Vejledningens« nytte og ønske, at den flittigt må blive rådspurgt både af dem, der gerne vil udvide deres kendskab til et eller andet afsnit af Sønderjyllands historie, og af dem, der agter selvstændigt at udforske et emne på grundlag af trykt og utrykt kildestof. Man må i høj grad glæde sig over den virksomhed, »Vejledningens« forfattere udøver til gavn for studiet af vort grænselands skiftende skæbne.

Holger Hjelholt.

Det danske Sprogs Historie.

Peter Skautrup: Det danske Sprogs Historie. I. Fra Guldhornene til Jyske Lov. Gyldendal, 1944.

Da Verner Dahlerup i 1921 udsendte 2. Udgave af sin lille Oversigt: »Det danske Sprogs Historie«, gav han Udtryk for Haabet om, at en *fuldstændig* Sproghistorie snart maatte se Dagens Lys.

Det er et saadant imponerende Værk, Professor Peter Skautrup er begyndt at offentliggøre, idet første Trediedel er udkommet og Afslutningen paa det omfattende Arbejde bebudes i Løbet af Foråret 1946.

Den energiske Aarhus-Professor har løst den krævende Opgave paa en overordentlig smuk Maade. Besjalet, som han er, af dyb Kærlighed til Modersmaalet, forener han en sjælden Kundskabsfylde med en øvet Fremstillingsevne, hvilket bevirker, at Bogen læses med rigt Udbytte, ikke blot af Fagfolk, men af enhver, der møder med Interesse for Emnet.

Det foreliggende Binds 36 Kapitler, som slutter med Udgangen af Valdemarstiden omkr. 1350, fremdrager Træk af vort Sprogs ældste Historie og følger »den danske Tunge« gennem Vikingetiden ind i den Periode, da Landskabslovene blev nedskrevet. Saavel hjemlige som fremmede Kilder til vor Viden om de til-